

Amilyen csillogóan uralkodtak a Habsburgok Bécs felett, olyan komorom és feketén állott ő is Bécs egén örök (jogosult!) átkaival és tiltakozásával. Az ösztönélet mély ellenmondásaiból fakadt lelkiismeretével valamelyik régi zord bécsi prédikátorhoz hasonlatos, aki a pestis kifüstölésére érkezett a Maria am Gestade vagy a Stefanskirche szószékére, aki elől azonban elvonult a vész, ugyannyira, hogy elvesztette a hangját, amikor a világháború utáni másik Bécs megújult társadalmi, közgazdasági és irodalmi életében kellett állástfoglalnia. Mi mondott benne csődöt? Valószínűleg a kritikus ama típusa, aki csupán a maga szubjektív hajlam-igazságaiért s nem egy objektív rend igazságrendszeréért küzdött. Amíg szubjektív békehajlandósága — a világháború idején — minden vonatkozásban találkozott az idő legszélesebb és legközvetlenebb, legjobb parancsával, a Tragédia írásakor, addig a legéberebb lelkiismeretek közé tartozott, akkor ő volt az egyetlen tiszta és példaadó toll Ausztriában, amikor azonban épp a maga szubjektív hajlamait (osztálykötöttségeit) kellett volna meghaladnia s pozitív részt venni az új Bécs és az új Ausztria felépítésében, akkor egyszerre bizonytalanná vált. Minden életvédőnek a régi rosszra volt szüksége. Ezért hallgatott el. Utja ezért utal végül egy kortűnetre a kortörténelem helyett. (G. G.)

G.K.CHESTERTON — akit halála tett ismét aktuálissá — Wells mellett központi helyet foglalt el a legújabbkori angol értelmiség eszméinek és áramlatainak történetében. Minden különbözőségük ellenére u. i. ők ketten édes testvérek. A XIX. század emelkedő optimizmusa mindkettőjükben egyformán jelentkezik. Wells tudományos utópiái és Chesterton fantasztikus meséi egyformán kifejezésre juttatják amaz évek jovialis vérmességének csillogó forrását, melyek alatt, ép' a végső elsötétülés előtt, a demokrata illúziók különlegesen ragyogó és tarka színekben égtek, — pontosan az utolsó évek alatt, melyekben ezek az illúziók még képesek voltak valódi művészetet és valódi eredetiséget teremteni. Sőt mindketten meghosszabbították ezt a periódust, amiben ezek az illúziók még virulhattak. Ezért azután ők ketten még az új érában is testvérek maradhattak (s csak annyiban ellenségek, amennyiben testvérek) s utjukat mindketten megtalálták, ha nem is valamelyik jelenlegi fasiszta pártba, de valahogy mégis a fasizmushoz, ha teljesen ellentétes csapásokon is.

Wells kispolgári intellektuel, akinek sikerült bejutni a tőkésrendi gépezetbe s felküzdeni magát ama tudományos értelmiség elméleti vezetőjévé, amely azonos az életre való tőkés csoportokkal. Wells kincsei a tudomány és az alkalmazott tudomány. Az a felvilágosult pozitívista ő, aki hisz abban, hogy a természettudományok módszerei mechanikusan kiterjeszthetők a társadalom tanulmányozására, sőt ezen túl alkalmazhatók a társadalom észszerű szabályozásának céljaira. Regényeiben sokat beszél — született rokonszenvvel és barátságos humorral — szegény rokonáról, a tönkrement kiskereskedő típusáról, de irgalmatlan is tud lenni annak a kifejtésében, hogy ennek az emberfajának a vége elkerülhetetlen, hacsak elég gyorsan el nem sajátítja a kapitalizmus hasznos és szükséges kiszolgálásához megfelelő képzettséget.

A reformista és demokrata illúziók napjaiban Wells fábiánus és demokrata volt, mivel a fábiánusok odavoltak a városi alkalmazottak felvilágosodott bürokráciájáért s mert a demokrácia lassanként mindinkább a speciális feketekabátos középosztály demokráciájává vált és csak természetes volt, hogy egy ilyen demokrácia előbb-utóbb felismeri, hogy vezetője magasabb képzettségű felsőbb rétege lesz. Mikor az 1914. évi háború ezeket az illúziókat összezúzta, Wells sutba dobta a demokráciát és

minden reményét a felvilágosodott tőkésrendi — *Mond, Ford* vagy hasonlók által képviselt — típusába helyezte, akik mindenkép ugyanazt a követ fűjják a vezető tudományos szakértőkkel. Wells azonban, a fordista, csak a háború után nőtte ki magát teljes nagyságában. A háború előtti Wells az imperialista mézeshetek haladóinak és optimistáinak kórusában egyike a leghangosabbaknak. Chesterton, Wellssel ellentétben a középosztály embere, aki nem vágyik a tőkésrendbe való beilleszkedésre, bár javait rendkívüli makacssággal védi. Sőt a prekapitalista korszak kispolgári szentimentalizmusának feltámasztásában Chesterton — az imperializmus korszakában! — tovább ment, mint Shaw. Mig azonban Shaw demokrata álláspontjának valószerűtlensége és utópisztikus természete csak bevilágít Shaw nagyon is modernizált életerős miszticizmusába, addig Chestertonban ez a valószerűtlenség és utópisztikus természet többet tett, — felidézte a kispolgári és középosztálybeli észjárás valóban regresszív részének illetlenül fényűző virágzását.

Chesterton nem csupán idealista. Ő keresztény is. Sőt mi több, tisztelője az egyháznak. Még ennél is több: katolikus. Katholicizmusa utópisztikus katolicizmus. Minden törekvése arra irányult, hogy felfedezze a középkorban az arany korszakot, a kispolgári paradicsomot. A katolicizmust a legparadoxabb uton a francia forradalom kultuszával igyekszik kombinálni s ebben odáig megy, hogy teljesen felszivja Robespierret és a jakobinusokat, mig gondolattársa, *Hilaire Belloc* **Jean Jacques Rousseau** és **Aquinoi Tamást** tartja tanítómestereinek. E párosítás hallatára mindkét „tanítómester” méltán fordulna meg sirjában.

Chesterton feltámasztotta Cobbett kultuszát is, aki a brit szabadbirtokosok utolsó szószólója volt s igyekezett a valódi radikalizmust a középkor idealizálásával kombinálni. A háború előtti Chesterton ugyanazzal az erővel adott kifejezést a tipikus középosztálybeli habitus mindkét oldalának: a demokrácia plebejusi szeretetének ugyanugy, mint a reakcionárius utópiának. Az ő demokrata kívánságai gyakran forradalmi hangot ütöttek meg s mikor arról beszél, hogy Nagybritannia népe az egész történelmen keresztül hogyan hajtotta magát a feudális lordok és tőkésrendiek elnyomása alá, így tör ki:

Lehet, hogy mi kelünk fel utoljára,

Miként a franciák keltek fel elsőként.

De a mi dühünk Oroszhon dühe után jön,

S a mi dühünk a leggonoszabb lesz. (A „The Secret People”-ből.)

A határtalan demokrata illúziók ez éveiben azonban még ez a kispolgári demokrácia is, — mely ahelyett, hogy üdvözölte volna a kapitalizmus sikereit, azok ellen fordult, — tele lehetett reménységgel és optimizmussal. Chesterton szövetségese, Belloc, képes volt arra, hogy aktív liberális legyen. 1905-ben a Salford-i kerület (Manchester külvárosa) beválasztotta a parlamentbe és ez a győzelem indította meg a liberális sikerek szedületes özönét, mely a konzervatív párt rendkívüli felriasztásához vezetett.

Az a bámulatos vérmesség, amit Chesterton mutatott, s ami mint valami erőteljes forrás tört fel háború előtti — legjobb — műveiből, jól jelzik amaz idők demokrata illúzióinak fokát. Ezek az illúziók azonban oly radikálisan távol álltak a valóságtól és kivihetőségük oly csekély volt, hogy Chesterton demokrácia-védelve nem létezhetett az élet- és világfelfogásba vetett fantázia segítsége nélkül. Ez a jóakarattal olyannyira terhet ember szívélyes paradoxialitásával még avval sem törődött, hogy legközelebb mi fog történni, — Chesterton valami irracionális rendszer prófétája lett s a saját maga vallásának felállítása felé haladt.

A valóságban kevés az eredeti elem Chesterton világkoncepciójában, — s csak egyik változata az imperialista háború előestéjén élt középosztály világfelfogásának, ami később kissé a fasizmus szólamaait szállította. A francia fasizmus szellemi vezére, *Charles Péguy* pl. erősen rokon Chestertonnal.

Chesterton főképpen jovialis jóakarata révén követeli magának az eredetiséget, amiben sokszor a bohóckodás határát érinti. Ez a jóakarata viszont egyike amaz optimista láz legélénkebb jelenségeinek, ami az imperializmus első éveinek szabadelvű periódusában elfogta Nagybritannia egész alacsonyabbrendű polgárságát s magának a polgárságnak a demokratáit is. Később mikor a háború jött, és a háború utáni években, Chesterton elvesztette ragyogó színeit. Demokratá szenedvényei léggömbökké fuvódtak és elpukkadtak, paradoxonjai gépies trükkökké váltak, úgyhogy a briliáns literátorból egyszerű újságíró lett, aki a fáradtság minden jele nélkül gyártotta régi fordulatait, a paradoxan radikális egyházi ember pedig egyszerű katolikus propagandistává változott, aki ugyanúgy kész volt elénekelni Pilsudszky Lengyelországának dicséretét, mint felkérni a Nyugateurópában virágzó demokráciát, hogy jöjjön és szabadítsa fel a szegény, kemény bánásmódban részesülő új-orosz zsirosparasztokat.

D. Mirszkij

A FRANCIA NÉPFRONT értelmének megítélésénél, függetlenül attól amit a nem hivatalosak terjesztenek, ellenfeleik reájuk olvasnak s a hivatalosak cáfolnak, elsősorban azokat az ideológiai alapokat kell számbavennünk, amikből a mozgalom kiindult, s amik a közös és eltérő nézetek csiráit egyaránt magukon viselik. Egy éve annak, hogy a *Le Document* című sorozat külön számában a Népfront vezetői egymásután mondták el a maguk és csoportjaik véleményét az együttműködés alapjairól és lehetőségeiről, amit az utóbbi hónapok eseményei aktuálisabbá tettek, mint valaha.

Léon Blum a múlt évi február 6-i események során kiadott kiáltványával összhangban a Népfront alapjának és kizárólagos céljának a fasizmus elleni összefogást jelölte meg a demokratikus szabadságjogok megvédésére. „Február 12.-e nélkül — mondotta — Franciaország a fasizmus zsákmánya lett volna és Németország vagy inkább Ausztriához hasonló sorsra jutott volna.” A további cél is csak az ott megnyilvánult szakszervezeti és politikai egység lehet a fasizmus állandó veszedelmével szemben. Daladier tavaly, június 28.-án szólalt először fel Blum és Thorez mellett a Mutualité-ben s résztvételét a népi frontban a következőkkel indokolta: „Holnap azt fogják mondani, hogy botrány egy szocialistával és kommunistával egy tribünön látni egy volt radikális miniszterelnököt. Én azonban, aki itt a kispolgárságot képviselem kijelentem, hogy a munkás és középosztály természetes szövetségesek.” Ezt a természetes szövetséget Pierre Cot, a radikális párt balszárnyának vezetője úgy magyarázta, hogy a radikális tömegek visszatérnek a jakobinus és forradalmi tradíciókhoz. A radikális tömegeknek ez a balszárnya tegnap antiklerikális volt, ma antifasiszta. Az igazi francia radikális nem lehet fasiszta, mert a Tűzkeresztes mozgalomból nemcsak a tömegek, de az intellektuelek is hiányoznak s csak programjukat kell elolvasni ahhoz, hogy bárki, akinek minimális kulturája, nyelvépzése és izlése van, kiábránduljon belőlük. De a negatív antifasiszta programmon túl egyáltalán nem meglepő, hogy a radikálisok olyan programot ellenjegyeznek, amit a baloldaliak is aláírtak. „Annak a számára, aki ismeri Oroszországot, a radikális és kollektívizmus szövetsége kevésbé erkölcstelen és sokkal természetesebbnek tűnik fel, mintha a radikális elfogadja a mai rendszert mai formájában, hiányaival és túlzásaival együtt.” A harcot min-